

ВИКОРИСТАННЯ ФОЛЬКЛОРНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ТЕХНІЧНИХ ВНЗ

У статті розглядається досвід використання фольклорної української пісенної творчості під час лекцій з культурологічних дисциплін.

Ключові слова: фольклор, музика, культурологічні дисципліни, лекції-концерти.

Постановка проблеми. Вимоги до фахівців сьогодні з кожним днем зростають та ринок праці вимагає більш конкурентоспроможних випускників ВНЗ. Євроінтеграція спонукає майбутніх фахівців не лише освоювати професійні знання, а й поглиблювати та розвивати свої культурологічні знання, які нададуть змогу майбутнім професіоналам орієнтуватися в полікультурному просторі. Але чи не варто нам замислитися над тим, що в гонитві за загальними культурологічними, гуманітарними знаннями, які інколи зорієнтовані студентом на закордону культуру, чи культурологічну проблему яка йому актуальна в даний момент, він несвідомо втрачає свою національну ідентифікацію? Чи не приходить момент, коли українцю не зручно сказати, що він українець?

Особливо такі моменти зустрічаються сьогодні у молоді, яка серед різноманітних впливів масової культури, контркультури, Інтернету, засобів масової інформації, телебачення і т.п. не може вірно для себе обирати інформацію та напрям розвитку. Вирішення даної проблеми лягає на плечі вищих навчальних закладів і значну увагу до цієї проблеми, на нашу думку, мають звертати ВНЗ технічного спрямування, адже викладанню гуманітарних предметів в них виділяється не занадто багато годин, які з кожним роком все більше зазнають скорочення. Культурологічні знання є особлива та окрема сфера знань, тому подання матеріалу "не для культурологів" вимагає ретельної підготовки та правильного вибору. Теоретичний матеріал, який подається під час викладання культурологічних дисциплін, не дає можливості студентам правильно оцінити важливість цих знань. На нашу думку, теоретичний матеріал має підкріплюватися і практичними знаннями. Звичайно, що студенту, який прийшов навчатися в технічний вищий навчальний заклад буде важко опанувати культурологічні дисципліни, якщо викладення матеріалу буде проходити традиційно, тому ми пропонуємо розглядати деякі культурологічні теми через призму фольклору, наприклад української пісенної творчості.

Аналіз актуальних досліджень. Музика є одним із основних видів мистецтва, за допомогою якого має формуватись культурологічна компетентність студентів та через призму якого можна знайти їх із зразками вітчизняного та світового мистецтва. Вибір цього виду мистецтва не випадковий, адже це той вид мистецтва, з яким студенти знайомі, навіть якщо культурологічні знання елементарні.

Якщо композитор чи виконавець, зазначає Розін В., обдаровують нас чистим золотом, створюючи захоплюючі, ідеальні або просто цікаві звукові світи, примушуючи нас переживати, то культуролог може запропонувати лише скромну монету – осмислення та розуміння музики. Сучасну культурологію музика цікавить менше, ніж людина, релігія, наука, техніка, мистецтво та багато іншого. В той же час музика відіграє в житті сучасної людини колосальну роль [1, с. 423].

У підручнику Борева Ю. зазначено, що музика виникла на найнижчих східцях суспільного розвитку та виконувала тоді переважно утилітарну роль: спочатку ритуально-сугестивну, а пізніше наспів, повторюючи ритм робочих рухів, полегшував та сприяв праці; ритм слугував поєднанню людей в спільному процесі. Музика закріплює та розвиває функцію звукового спілкування, пов'язану з людською мовою. Автор наводить приклад, що О. Шпенглер вважав музику найвищою формою людського пізнання. З сучасної точки зору, музика – відображення реальної дійсності в емоційних переживаннях та розфарбованих почуттями ідеях, які виражаються через звуки особливого роду, в основі яких лежать узагальнені інтонації людської мови [2, с. 297].

На думку Бокань В., музика – це відображення реальності в емоційно-ритмічному відтворенні почуттів та ідей, що виражаються через звуки певного ряду, в основі яких лежать узагальнені інтонації людської мови. Таким чином, на базі виробничого процесу витворювався мистецький, який фіксував ту чи іншу подію, що вразила людину і мала залишитися в її пам'яті. Відображення реальності у творах мистецтва пройшло довгий історичний шлях від примітивних форм до досконалих, людина використовувала новітні для свого часу технічні досягнення [3, с. 82].

Відомий вчений, музикознавець і композитор Астаф'єв Б. писав: "Музика – мистецтво, тобто певне явище у світі, створене людиною, а не наукова дисципліна, яку вивчають, якої навчаються... Але якщо музику не вивчають заради знань, то їй навчають. Навчають грати на роялі, скрипці, балалайці. Це так. Та це можна робити і не робити... Але спостерігати її і спостерігаючи звикати, робити висновки й узагальнення –

це інша справа. Спостерігати мистецтво – це, насамперед, вміти сприймати його... Що сприймання музики може привести до художньої оцінки і до підвищення рівня смаку – у цьому немає сумніву" [4, с. 81].

Музичне мистецтво, як зазначають вчені, володіє своїми досить своєрідними художніми засобами: воно базується на змінах різного роду звучання, а тому постає достатньо абстрактним щодо змісту, який воно несе та виражає. Суттєва особливість музики полягає в тому, що вона намагається передати не якісь явища, що існують поза або перед людиною, а динаміку змін людського почуття. Динамічна природа музики є найбільш адекватною психічним процесам людини, тому музика чинить надзвичайно сильний вплив на людину, і це частково пояснюється ще й тим, що в такому впливі окремо не виділяються воля, мислення, емоції та почуття: все це присутнє разом та в злитті [5, с. 211].

Мета статті – показати використання фольклорної української пісенної творчості під час проведення лекцій-концерту та її вплив на свідомість студентів.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення кращих результатів у процесі навчання культурологічних дисциплін студентів нам вважається вдалим корелятивне поєднання традиційних та інноваційних форм навчання, наприклад, лекцій-концертів. До того ж, серед усіх видів мистецтва музика є найбільш доступною та популярною серед молоді.

Крім того, наші дослідження показують, що найбільший відсоток студентів бажають, щоб лекції-концерти були присвячені саме музиці (35%). Про це свідчать результати опитування студентів першого курсу Вінницького національного технічного університету (рис. 1).

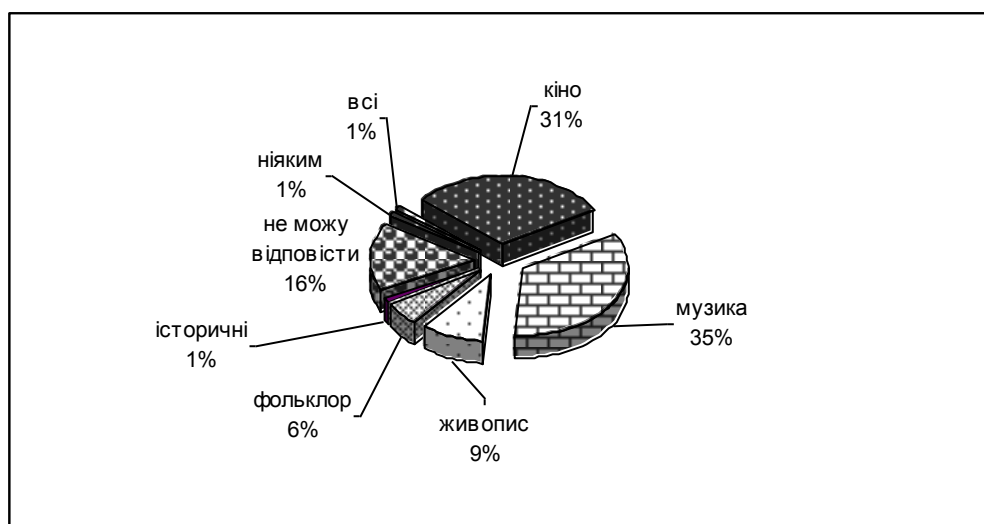

Рис. 1. Яким мистецьким темам Ви хотіли б, щоб були присвячені заняття з культурологічних дисциплін?

Дійсно, цей вид мистецтва присутній за будь-якої події в житті людини, від народження до смерті, тому через музичні засоби студенти краще сприймають та поновлюють культурологічні знання.

Психологи виділяють різноманітні вияви почуттів: любов, віра, співчуття, ненависть, гордість, патріотизм, заздрощі, ревності, егоїзм, марнослів'я та ін. Почуття – наріжний камінь формування переконань. Поетична творчість є могутнім засобом формування морально-духовних цінностей людини. А особливо, коли поезія підсилюється музикою. Невипадково значну частину фольклорного жанру становить поетична творчість: поеми, балади, пісні, коломийки, думи, хороводи та ін. [6, с. 297].

Українська народна пісня – є однією з важливих ланок, що до сьогодення поєднує минуле і сучасне та надає можливість відчути свою індивідуальність серед інших народів. Народна пісня здатна торкатися різноманітних струн душі, будити народну пам'ять. Пісенна творчість українців охоплює всі аспекти життя народу, чим і є цінна для викладення культурологічного, історичного матеріалу.

Звернувши увагу студентів на текст із посібника [7, с. 15]: "кожному жанрові народної творчості властива своєрідна форма виконання: думи – виконуються речитативом під музику, пісні – співаються однією особою чи хором, веснянки – у формі хороводу, де спів супроводжується певними рухами, потішки чи ігри вимагають від виконавців певних дій. Є низка обрядів, для здійснення яких необхідні ще й різні предмети (свічки, дзеркала, вода, зерно, тощо). У таких випадках текст, музика, танцювальні рухи, дії та допоміжні предмети становлять з текстом єдине ціле, і народний твір не може розглядатися тільки у словесній формі, відірвано від допоміжних елементів. У своєрідній розмитості жанрів, а також поєднанні у них елементів інших видів мистецтв (музики, драми і т. д.) виявляється синкретизм фольклору. Синкретизм – (гр. *synkretismos* – об'єднання) – у первісному мистецтві – поєднання різноманітних елементів (танцю, співу, музики, слова, жестів і т. д.) у єдиному вираженні. Так, наприклад, загальновідома гаївка "Подоланочка" може сприйматись і як драматична сценка, і як гра, і як пісня, що супроводжується рухами", ми підкреслюємо, що народна пісня має особливість – імпровізацію. Одна і та ж пісня в різних регіонах може звучати по різному (відповідно діалекту), але при цьому не змінюється ідея твору. Для наступної лекції ми

пропонуємо студентам підготувати інформацію щодо фольклору їх рідного села, міста. Лекція відбувається у формі презентації та обговорення кожного виступу.

Для кращого засвоєння тем, наприклад, під час занять з історії української культури, ми використовуємо лекції-концерти. Такі лекції є не лише викладенням теоретичного матеріалу або показу концерту. Це є вдале поєднання культурологічного теоретичного матеріалу з практичним показом, виконанням музичних творів відповідної тематики та творчими завданнями. Лектор під час заняття не виступає в якості ведучого концерту, тобто не пов'язує музичні номери за допомогою розважальних текстів, а подає необхідну тематичну інформацію для конспектування. Наприклад, козацькі пісні поєднуються з темою про Козацьку добу (XV-XVII ст.), адже, саме козацтво того часу (протягом 150-ти років) було носієм нового художнього смаку, виступало творцем художніх цінностей, де серед портретів, ікон, козацьких соборів збереглися козацькі думи, пісні, поеми, козацький танок. Козаки мали власне творче середовище, завдяки якому ми маємо більше інформації про їх життя, побут, одяг і т.д.

Теоретичний матеріал підкріплюється відеороликами, піснями, читанням балад. Студенти виступають активними учасниками заняття, а не лише слухачами, кожен з них має прийняти участь в дискусії щодо історії виникнення того чи іншого твору, тому повинен підготуватись до лекції самостійно, а саме, відшукати та опрацювати інформаційний матеріал (пісні, балади, поеми і т.д.).

Висновки. Отже, такий вид мистецтва, як музика, народна пісенна творчість є необхідною при формуванні культурологічних знань у студентів ВНЗ. Вона виступає в якості зв'язку культур різних епох, переосмислення та переоцінка певних поглядів на життя, розвитку креативного погляду в професійному напрямі. Ознайомлення студентів з народним мистецтвом дає коротку інформацію, яка несе в собі відповідний рівень знань, поглиблюючи вже набуті раніше гуманітарні знання.

Використані джерела

1. Розин В. М. Культурологія : учебник / Розин В. М. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Гардарики, 2003. – 462 с.
2. Боров Ю. Б. Эстетика / Боров Ю. Б. – [4-е изд., доп.]. – М. : Политиздат, 1988. – 496 с.
3. Бокань В. Культурологія : навч. посіб. / Бокань В. – [3-те вид., стереотип.]. – К. : МАУП, 2004. – 136 с.
4. Михайличенко О. В. Освітньо-педагогічні аспекти розвитку української музичної культури другої половини XIX – початку XX ст. : монографія / Михайличенко О. В. – Суми : Видавничо-виробниче підприємство "Мрія-1" ТОВ, 2005. – 292 с.
5. Етика та естетика : Навчальний посібник / [Петрушенко В.Л., Савельєв В.П., Сурмай І.М., та ін.] за ред. В. Л. Петрушенка. – Львів : Видавництво "Новий світ – 2000", 2008, – 304 с. ISBN 978-966-418-072-3.
6. Зинченко В. П. Психологическая педагогика. Материалы к курсу лекцій. Часть 1. Живое знание / Зинченко В. П. – Самара: СГПУ РАО, 1998. – 216 с. ISBN 5-8428-0096-9.
7. Лановик М.Б., Лановик З.Б. Українська усна народна творчість. Навчальний посібник / К.: Знання-Прес, 2006.- 591 с.

Grechanovska O.

USE OF UKRAINIAN FOLK SONG CREATION IN TEACHING CULTUROLOGICAL DISCIPLINE IN TECHNICAL UNIVERSITIES

The article considers the experience of using Ukrainian folk song creation during lectures on cultural subjects.

Key words: *folklore, music, cultural discipline, lectures-concerts.*

Стаття надійшла до редакції 11.03.12

